

۱۰۰ روز نخست، ۱۰۰ روز پایانی

نگاهی به فعالیت‌های انجمن اولیا و مربیان مدارس
در پیشبرد اهداف آموزشی و پرورشی

سیداصلاح مرتضایی

وقتی ۱۰۰ روز از شروع سال تحصیلی می‌گذرد، تقریباً در دهه اول دی‌ماه هستیم و این ایام، مصادف است با آغاز امتحانات نیم‌سال اول تحصیلی در مدارس. همواره امتحان و شرکت در آن، حتی اگر به روش‌های توصیفی کیفی روی بیاوریم و با روش‌های گوناگون از بین برنده تنیدگی، استرس دانش‌آموزان را از بین ببریم، باز هم فشار و ناراحتی‌های روحی-عصبی فراوانی برای شرکت‌کنندگان و خانواده‌های آنان در پی دارد. از این‌رو، ایجاد اردوهای مفرح و مشترک خانوادگی با حضور پدران و مادران و دانش‌آموزان در محل مدرسه می‌تواند در کاهش حجم استرس و ایجاد شادابی برای ورود موفقیت‌آمیز به امتحانات تأثیرات مثبت فراوانی داشته باشد. امروزه در بسیاری از کشورها، با توجه به شروع سال تحصیلی در حول و حوش ماه اکتبر، جشن صدمین روز مدرسه در کشورهای مبتنی بر آیین مسیحیت با ایام میلاد حضرت مسیح (ع) هم‌زمان می‌شود. این جشن، یکی از مهم‌ترین رویدادهای مدرسه‌ها به‌شمار می‌رود. صدمین روز مدرسه، با توجه به برگزاری دویست روز آموزشی در اغلب کشورها، میانه تحصیلی به‌شمار می‌رود و فرصتی است برای تجدید انرژی و قوا برای ادامه موفقیت‌آمیز سال تحصیلی.^۱

فرایندی سه‌مرحله‌ای

اگر فرایند تربیت در مدرسه را عملیات کاشت دانه و گیاه فرض کنیم، شاید بتوانیم سه مرحله کاشت، داشت و برداشت را برای این فرایند هم در نظر بگیریم. صد روز نخست، عمدتاً با مرحله کاشت و کمی هم مرحله داشت در ارتباط قرار می‌گیرد. در این صد روز، فعالیت‌های انجمن‌های اولیا و مربیان مدارس می‌تواند با برگزاری دوره‌های توجیهی چگونگی اعمال روش‌های تربیتی موفق در مدرسه و درخواست تعامل از خانواده‌ها آغاز شود. اغلب مدارس این کلاس‌ها را به‌صورت جمعی و برای همه اولیا برگزار

می‌کنند. این روش اگرچه ممکن است برای مدارس کم‌جمعیت کارساز باشد، دارند، روش معقولی نیست. اگر به اصل تفاوت‌های فردی در تربیت معتقدیم، با کمی اغماض باید بپذیریم که لااقل پایه‌های گوناگون و حتی هر یک از شعبه‌های هر پایه در داخل مدرسه با یکدیگر متفاوت‌اند و مسائل و مشکلات و خواسته‌های دانش‌آموزان آن‌ها به‌طور قطع با دیگر کلاس‌ها فرق می‌کند. بر این اساس، بهتر است تا حد امکان کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی مجزایی برای گروه‌های همگنی از اولیا تشکیل دهیم. تجربه برخی مدارس در این

زمینه مؤید این نظر است.^۲ از دیگر کارهایی که در صد روز دوره کاشت می‌توان انجام داد، تشکیل جلسات دیدار اولیا با آموزگاران (و نیز معلمان همراه وی مانند آموزگاران ورزش، قرآن، هنر و ...) در دوره ابتدایی و جلسه دیدار اولیا با معلمان مشترک یک پایه در دوره‌های متوسطه اول و دوم است.

در دوره دوم ابتدایی و در مدرسه که از طرح شناور استفاده می‌کنند و دروس گوناگون کلاس‌های چهارم تا ششم بین چند آموزگار تقسیم شده است، برگزاری جلسات مشترک میان آموزگاران یک پایه، ابتدا در سطح مدرسه از سوی

مدیر و کارکنان آموزشی، و سپس برگزاری جلسه میان همان آموزگاران و اولیا ضروری است. با توجه به امکان ناهماهنگی‌های موجود در روش‌های تدریس و تربیت چند آموزگار یک پایه و لزوم رفع این ناهماهنگی‌ها، تشکیل جلسات مکرر گروه‌های آموزشی مدرسه با نظارت مستقیم مدیر ضروری است. البته این امر در متوسطه ۱ و ۲ نیز جاری و ساری است.

اتاق اولیا

از جمله روش‌هایی که می‌تواند مشارکت اولیای مدرسه را در پیشبرد اهداف آموزش و پرورش، در هر سه مرحله کاشت، داشت و برداشت در پی داشته باشد، افزایش نقش انجمن‌های اولیا و مربیان در یاری رساندن به مدیر و کارکنان مدرسه است.

در یکی از مدارس دخترانه پرجمعیات متوسطه اول که انجمن اولیا و مربیان ۱۳ نفر عضو اصلی و ۲ نفر عضو علی‌البدل دارد، برای افزایش نقش اولیا و به‌ویژه اعضای انجمن، مقرر شد اتاقی در مدرسه مهیا شود که به تدریج اتاق اولیا نام گرفت. با توجه به فراوانی اعضای انجمن، قرار شد روزانه ۲ یا ۳ نفر از اعضای ۱۵ نفری انجمن (که به دلیل فراوانی خانم‌های عضو، اغلب از خانم‌ها بودند)، در اتاق مذکور حضور داشته باشند. البته بعدها با انتخاب یک همیار از میان اولیای هر کلاس مدرسه، تعداد افراد حاضر در این اتاق افزایش پیدا کرد. اعضای انجمن حاضر در اتاق اولیا، علاوه بر همکاری‌هایی که با کارکنان مدرسه در امور گوناگون معمول می‌داشتند، یک وظیفه مهم را هم عهده‌دار بودند. به کل اولیای مدرسه گفته شده بود، اگر:

- فرزندان در یادگیری درس خاصی یا در ارتباط با معلمی مشکل دارد،
- نسبت به اصلاح روش تدریس معلمی، پیشنهاد یا تذکری دارند،
- برای پیشبرد فعالیت‌های مدرسه به صورت عمومی پیشنهاد یا نظر خاصی دارند،
- می‌توانند در زمینه خاصی یاریگر

مدرسه باشند،

- در ارتباط با مسائل تربیتی، انضباطی، دینی، خانوادگی و ... فرزندان خود پرسش دارند یا احساس می‌کنند فرزندان نیاز به مشاوره دارند،

...

هر وقت از روز که توانستند به مدرسه بیایند و موضوع مدنظر خود را با اعضای انجمن اولیا و مربیان مستقر در اتاق در میان بگذارند. در میان اعضای انجمن، افراد تحصیل کرده با تخصص‌های تربیتی، روان‌شناسی و حتی آسیب‌شناسی اجتماعی هم حضور داشتند ولی آن‌ها با هم قرار گذاشته بودند که از پاسخگویی موردی خودداری کنند و تنها موارد ارجاع شده از سوی اولیا را با رعایت محرمانه بودن اطلاعات و افشا نشدن آن در جمع، در جداولی خلاصه کنند و صرفاً در اختیار مدیر مدرسه قرار دهند تا وی فرد یا محل رفع مشکل یا اجرای پیشنهاد داده شده را مشخص کند. البته در بسیاری از موارد، مدیر اعضای انجمن را برای همکاری انتخاب می‌کرد که با توجه به تخصص، رغبت و آمادگی اعضای متخصص انجمن، این موارد در اسرع وقت رفع و رجوع می‌شد. برای مثال، در مورد دختر خانمی که با تیغ روی دست خود آسیب‌هایی ایجاد می‌کرد و زخم‌های خود را به هم‌کلاسی‌هایش نشان می‌داد، با همراهی مشاور مدرسه و درایت دو نفر از خانم‌های عضو انجمن که دانش‌آموخته روان‌شناسی و دیگری مددکار اجتماعی بود، ریشه مشکل شناسایی شد و دانش‌آموز به روند طبیعی تربیت بازگشت.

استفاده مؤثر از توان و ظرفیت اولیا در هر زمان از سال تحصیلی، تنها به قدری برنامه‌ریزی، توجه و اعتقاد به توانمندی نیاز دارد که مدیران موفق از عهده آن برمی‌آیند.

اولیا و صد روز پایانی

صد روز پایانی مدرسه که به‌طور مشخص از آن فرایند برداشت است، از نخستین روز بهار آغاز می‌شود و تا دهه اول تیرماه ادامه پیدا می‌کند. در این

ایام، تقریباً ۱۵ روز نخست فروردین‌ماه، به تعطیلی سپری می‌شود و بنابراین در اغلب مدارس، نیمه دوم باقی‌مانده فروردین‌ماه هم به «داشت» اختصاص می‌یابد. یعنی مدارس باید در صد جبران فراموشی‌ها و بی‌توجهی‌های ایام تعطیلات نوروز در دانش‌آموز باشند که در برخی سال‌ها با تعطیلات پس و پیشش به بیست روز هم بالغ می‌شود.

در درون این ۱۰۰ روز، یک ۴۵ روز طلایی هم داریم که از ۱۶ فروردین آغاز می‌شود و تا پایان اردیبهشت‌ماه ادامه می‌یابد. این ۴۵ روز، به‌طور مشخص اقدامات پایانی داشت یا آماده‌سازی برای ورود به مرحله برداشت یا امتحانات است. پیش از این رشد مدیریت مدرسه، مقاله‌ای با عنوان «۴۵ روز طلایی (با ۲۰ تا ۲۰)» منتشر کرد. در این مقاله، که مبتنی بر پژوهشی میدانی در سطح مدارس یکی از مناطق تهران بود، ۲۰ سناریویی که مدارس می‌توانند با اجرای آن‌ها نتیجه مطلوبی از امتحانات بگیرند، تشریح شده بود که به‌طور مشخص ۷ سناریو با اولیای دانش‌آموزان ارتباط مستقیم داشتند. از آنجا که این مقاله مبتنی بر یک پژوهش میدانی یک‌ساله بود، طرح ۴۵ روز طلایی در سطح تمامی مدارس منطقه مذکور اجرا شد و رتبه منطقه از ۱۹ در میان ۱۹ منطقه تهران، به ۲ ارتقا یافت.

با اولیا در ۱۰۰ روز پایانی

از جمله نشست‌هایی که در صد روز پایانی سال تحصیلی می‌توان برای اولیا برگزار کرد، به‌طور مشخص دو نشست زیر است (مدیران در برگزاری این جلسات به صورت عمومی، پایه به پایه، یا کلاس به کلاس مختارند):

- **نشست نخست:** بلافاصله پس از شروع به کار مدرسه در هفته نخست بعد از تعطیلات نوروز با هدف توجیه طرح ۴۵ روز طلایی و یادآوری وظایف اولیا در این طرح و تذکر اینکه به‌طور مرتب با تراکت‌ها و اطلاعیه‌هایی آن‌ها را در جریان امور تحصیلی و تربیتی فرزندان قرار خواهید داد.
- **نشست دوم:** یک هفته تا ده

روز مانده به آغاز امتحانات پایان سال تحصیلی (دهه سوم اردیبهشت‌ماه، ولی بهتر است روزهای آغازین این دهه باشد)، با هدف اعلام وظایف خانواده‌ها در ایام امتحانات، تغییر در سبک زندگی، مهمانی‌ها و همراهی‌های خانواده با فرزندان، تغذیه ایام امتحانات، روش‌های کاستن از استرس فرزندان به کمک خانواده‌ها و ایجاد شرایط روحی و روانی و فیزیکی لازم برای اینکه بچه‌ها با آرامش و آسایش بیشتری خود را برای امتحانات آماده کنند.

● **تذکر مهم:** اگر در نشست نخست، سخنرانی و توجیه طرح ۴۵ روز طلایی را خودتان عهده‌دار می‌شوید، به مصداق «مرغ همسایه غاز است»، برای نشست دوم ترجیحاً از همکاران داخل مدرسه استفاده نکنید. طبیعی است که چون آخر سال تحصیلی است، همه شما قدری برای اولیا تکراری شده‌اید. از این‌رو، بی‌شک تأثیر یک مدرس خبره آموزش خانواده یا حتی مدیر و مشاور سخنور و زبده‌ای که در یکی از مدارس دیگر منطقه شما خدمت می‌کند، بیشتر و بهتر خواهد بود.

● غیر از جلسه، کارهای دیگری هم هست!

اولیا در تمامی صد روز پایانی می‌توانند در ادامه فرایند داشت و نیز برداشت، با مدرسه همراهی کنند. در زیر به‌طور خلاصه به طرح‌هایی اشاره شده که نگارنده در مدارس گوناگون با آن‌ها روبرو بوده است و اثربخشی آن‌ها را تأیید می‌کند. برخی از این طرح‌ها، پیش از این به‌طور مبسوط در کتاب‌های تألیفی و مقالات این‌جانب آمده‌اند.

● برگزاری مراسم سیزده‌بدر در مدرسه؛ گامی به سوی بازگشایی مجدد مدارس و آغاز طرح ۴۵ روز طلایی به‌منظور ایجاد فضایی شاد و توأم با همدلی؛

● برگزاری جشن پدران و دختران (در مدرسه‌های دخترانه)، جشن من و بابام (در مدرسه‌های پسرانه)، جشن خانوادگی پدران و مادران و فرزندان (در همه مدارس)؛ بدون خارج شدن از

مدرسه و با استفاده از روزهای تعطیل و خوش‌آب‌وهوای بهاری به‌منظور جلوگیری از رخوت ناشی از فصل و بهره‌گیری از مواهب طبیعت و ترویج زندگی و تغذیه ساده؛

● برگزاری اردوهای خارج از مدرسه مشترک میان اولیا، دانش‌آموزان و معلمان؛ بدیهی است که نسبت به مورد دوم، برگزاری چنین اردوهایی با سختی‌های مالی و پیچ‌وخم‌های اداری روبه‌روست.

● پیشنهاد خاص برای سال جاری و سال‌هایی که ماه مبارک رمضان در اردیبهشت‌ماه واقع شده است: برگزاری مراسم ساده‌افطاری برای همدلی بیشتر پدران و مادران و فرزندان، ترویج آیین‌های مذهبی و همراهی با دانش‌آموزانی که روزه گرفته‌اند.

● ... دو طرح دیگر را هم شما پیشنهاد کنید که اولیا را در فعالیت‌های صد روز پایانی مدارس مشارکت می‌دهد.

● شگفتانه پایانی

از طرحی که می‌خواهیم حسن ختام این نوشتار باشد، با عنوان شگفتانه یا همان سوپرایز یاد کردیم ولی چون عملاً این طرح در خیلی از مدارس در حال اجراست، شاید این واژه زیبایی نباشد.

اکنون چندسالی است برخی از مدارس، به‌ویژه دبیرستان‌ها در واپسین روزهای اردیبهشت‌ماه و چند روزی پیش از آغاز امتحانات، برای دانش‌آموزان خود اردویی برگزار می‌کنند که به‌طور کامل تفریحی و توأم با بازی و شادی و خنده است. معمولاً در اردوها، بخش‌های آموزشی و بیان نکته‌ها و مواردی خاص هم گنجانده می‌شود که جزء اهداف مستتر اردوها هستند ولی هدف چنین اردویی، تخلیه استرس و فشارهای روانی-هیجانی است. علت اینکه این اردو را در بخش فعالیت‌های اولیا آورده‌ایم این است که مدارس مجری این قبیل اردوها، برای اینکه حالت غیررسمی‌تری به اردو بدهند، تعداد کارکنان رسمی همراه بچه‌ها را به حداقل می‌رسانند (البته هیچ اردویی را نمی‌توان بدون حضور

نیروهای رسمی دخیل در تربیت، اردوی مدرسه‌ای نامید و بهتر است از آن با عناوینی چون اردوی خانوادگی، اردوی دورهمی و ... یاد کرد). اغلب از اولیا در اداره این اردوها بهره می‌برند. محل چنین اردویی می‌تواند مدرسه یا استخر، شهر بازی و مکانی تفریحی باشد که دانش‌آموزان به‌راحتی بتوانند در آنجا بازی و تفریح کنند. در مورد دختران بهتر است مکان‌هایی انتخاب شود که مشکل مشرف بودن نداشته باشد تا آزادی عمل دختران در بازی کردن با محدودیت مواجه نشود.^۵

● سخن پایانی

برخی از مدارس، همواره از کمبود نیروی معاون، مربی پرورشی و ورزشی، مشاور، کتابدار و ... گله‌مندند، ولی بعضی دیگر راهکار رفع این کمبود را در ظرفیت بی‌نظیر اولیا جست‌وجو می‌کنند. اگر به توان اولیای خود ایمان داشته باشیم، مدرسه ما همواره در مسیر پیشرفت و پیشبرد اهداف آموزشی و پرورشی گام برخواهد داشت.

پی‌نوشت‌ها

۱. سال‌ها پیش آقای دکتر مرتضی مجدفر، به بهانه جشن صدمین روز سال تحصیلی و با توجه به اینکه اعیاد قربان و غدیر در فاصله پایان آذرماه و دهه اول دی واقع شده بودند، یادداشتی در خصوص چگونگی برگزاری این قبیل جشن‌ها در مدارس نوشت و در آن، با توجه به اینکه برخی مدارس درصدد بودند عیناً از جشن صدمین روز مدرسه گرتبرداری کنند، نمونه‌های وطنی شده از این جشن را با ذکر مواردی چون چهلین روز آغاز به کار مدرسه، هفتمین هفته شروع به کار مدرسه و ... ارائه کرد. رجوع کنید به: مجله رشد آموزش ابتدایی، دوره یازدهم، شماره ۴، دی‌ماه ۱۳۸۶.
۲. مجموعه دبیرستان‌های مفید در تهران، علاوه بر انجمن اولیا و مربیان اصلی، برای هر یک از پایه‌های تحصیلی خود نیز انجمن فرعی دارند و آموزش اولیای مدرسه، علاوه بر آموزش‌های عمومی، به‌صورت پایه‌ای و حتی کلاسی برگزار می‌شود.
۳. مجدفر، مرتضی، با ۲۰ تا ۲۰ (۴۵ روز طلایی)، رشد مدیریت مدرسه. شماره بهار ۱۳۹۶. برای بارگیری (دانلود) این مقاله فایل زیر را بارگیری کنید: <http://www.roshdmag.ir/fa/article/18264>
۴. نگاه کنید به: یادداشت‌های یک مدیر بسیار ایده‌آل، در شماره‌های ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲ و ۱۱۴ رشد مدیریت مدرسه.
۵. مجتمع آموزشی ابوعلی سینا در منطقه ۲ تهران در این زمینه تجربه‌های مفیدی دارد. این مجتمع حتی در نزدیکی ساختمان اصلی خود مکانی تهیه کرده است و اغلب اردوهای تفریحی-آموزشی خود را در همان مکان برگزار می‌کند.